

Πολιτικές συνεντεύξεις και δημιουργία εντυπώσεων

ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΩ ΚΑΝΤΑΡΑ*

Στον αγγλοσαξονικό κόσμο, οι κοινωνιογλωσσολόγοι Clayman and Heritage (2002), Heritage and Clayman (2010) και ο Montgomery (2011) έχουν επισημάνει ότι οι ερωτήσεις των δημοσιογράφων στην Αγγλία και τις ΗΠΑ τείνουν να είναι λιγότερο αντικειμενικές και περισσότερο επιθετικές. Ο Tolson (2012) επίσης επισημάνει την μη συμμόρφωση των Άγγλων δημοσιογράφων με την πρακτική των ουδετεροφανών ερωτήσεων κατά τη διάρκεια μελέτης των ερωτήσεων που τέθηκαν σε Άγγλους πολιτικούς στη διάρκεια προεκλογικών συνεντεύξεων την περίοδο 1983-2000. Η Patrona (2011) εξετάζοντας την συνομιλιακή συμπεριφορά των Ελλήνων δημοσιογράφων, διαπίστωσε την απόκλιση τους από την πρακτική της ουδετεροφάνειας, επισημαίνοντας πως οι πρακτικές των Ελλήνων δημοσιογράφων ευνοούν «την δημιουργία κοινωνικής συναίνεσης με την ‘επιβολή’ στο κοινό συγκεκριμένων αναγνώσεων της πολιτικής πραγματικότητας» (σελ. 174, δική μου μετάφραση).

Μελέτες των ανωτέρω ερευνητών, μεταξύ άλλων, έδειξαν πως στο Αγγλοσαξονικό κόσμο, οι πολιτικοί τείνουν να μην απαντούν στις επιθετικές ερωτήσεις των δημοσιογράφων, αλλά να υπερφεύγουν με διάφορους τρόπους (για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Clayman and Heritage 2002, και Bull 2003). Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζω μια σύντομη γλωσσολογική ανάλυση του πως οι Έλληνες πολιτικοί απαντούν στις δύσκολες ερωτήσεις των δημοσιογράφων κατά τη διάρκεια προεκλογικών συνεντεύξεων στις εθνικές εκλογές του Μαΐου-Ιουνίου 2012. Συγκεκριμένα εξετάζω τη μορφή και το ρόλο αυτών των απαντήσεων τόσο στην εξέλιξη της ροής της συνέντευξης αυτής καθαυτής όσο και στην μορφή των τηλεοπτικών πολιτικών συνεντεύξεων εν γένει.

Το πρώτο απόσπασμα προέρχεται από μια συνέντευξη που έδωσε ο Πάνος Καμμένος στον Νίκο Στραβελάκη στις 28 Απριλίου 2012.

1	Δημ:	[ναι. αλλά ξέρετε, δεν τίθενται <u>μονομερώς</u>] κ. Καμμένε οι οροί,=
2	Πολ:	=μπήκε λοιπόν,=
3	Δημ:	=οι όροι δεν τίθενται <u>μονομερώς</u> ,=
4	Πολ:	= <u>εκλήθη</u> ,=
5	Δημ:	=η Ευρώπη όπως την εξηγείτε, =
6	Πολ:	= <u>εκλήθη</u> ,[(χαμογελά)]
7	Δημ:	[είναι ένα, ένα, σύνολο <u>υποχρεώσεων</u> .] από τη <u>μια</u> και απ'την <u>άλλη</u> [πλευρά,]
8	Πολ:	[μα με] <u>συγχωρείτε</u> . Γιατί <u>παραποιείτε</u> [ΑΥΤΟ]
9	Δημ:	[εσείς]
10	Πολ:	ΠΟΥ ΛΕΩ; Σας απαντώ. Ότι <u>δεν</u> =
11	Δημ:	= <u>δεν παραποιώ</u> . [ρωτώ.]

Σε αυτό το απόσπασμα, ο πολιτικός στην όγδοη και δέκατη γραμμή 'απαντά' στην επιθετική ερώτηση /παρατήρηση (Rendle-Short 2007) του δημοσιογράφου: «οι όροι δεν τίθενται μονομερώς, η Ευρώπη είναι ένα σύνολο υποχρεώσεων και από τις δυο πλευρές» εξαπολύοντας μια επίθεση στο πρόσωπο του δημοσιογράφου ως επαγγελματία. Αυτή η επίθεση αποτελείται από τρία μέρη: 1) τον υψωμένο τόνο της φωνής (στην απομαγνητοφώνηση αποδίδεται με τη χρήση κεφαλαίων γραμμάτων), 2) τη χρήση του ρήματος 'παραποιείτε' με το οποίο ο πολιτικός ευθέως κατηγορεί τον δημοσιογράφο για παραβίαση της αρχής της ουδετεροφάνειας μιας που αποδίδει στον δεύτερο εσκεμμένη διαστρέβλωση των λόγων του και 3) τον ισχυρισμό του πολιτικού στην δέκατη γραμμή ότι έχει ήδη απαντήσει στην ερώτηση, υπονοώντας ότι δεν υπάρχει λόγος επανάληψης της.

Εξαπολύοντας επίθεση στο πρόσωπο του δημοσιογράφου επιτυγχάνονται τρία πράγματα: 1) το γεγονός ότι ο πολιτικός δεν απαντά στην ερώτηση μπαίνει στο παρασκήνιο και έρχεται στο προσκήνιο η 'αντιεπαγγελματική' πρακτική του δημοσιογράφου, 2) με αυτό τον τρόπο η ερώτηση του δημοσιογράφου προβάλλεται ως μη αντικειμενική και συνεπώς ως μη άξια απάντησης και 3) έστω και στιγμιαία το βάρος της συνέντευξης μετατίθεται από τον πολιτικό και το περιεχόμενο των προτάσεων του στον δημοσιογράφο και την επαγγελματική του επάρκεια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση του παραδοσιακού μοντέλου συνεντεύξεων όπου ο δημοσιογράφος κάνει (επιθετικές) ερωτήσεις, ο πολιτικός απαντά και συνεχίζουν στην επόμενη ερώτηση. Σε αυτό το 'νέο' μοντέλο, όπου ο πολιτικός αντί να απαντήσει επιτίθεται με τον ίδιο τρόπο στον δημοσιογράφο, ο δημοσιογράφος καλείται να υπερασπιστεί τον ρόλο του προσθέτοντας μια καινούρια συνομιλιακή κίνηση στην ροή της συνέντευξης: αυτή της εξήγησης στην εντεκάτη γραμμή: «δεν παραποιώ. Ρωτώ.»

Το δεύτερο απόσπασμα προέρχεται από μια συνέντευξη που έδωσε ο Ευάγγελος Βενιζέλος στον Γιώργο Αυτιά στις 21 Απριλίου 2012.

1	Δημ:	[ναι. αλλά ξέρετε, δεν τίθενται <u>μονομερώς</u>] κ. Καμμένε οι οροί,=
2	Πολ:	=μπήκε λοιπόν,=
3	Δημ:	=οι όροι δεν τίθενται μονομερώς,=
4	Πολ:	= <u>εκλήθη</u> ,=
5	Δημ:	=η Ευρώπη όπως την εξηγείτε, =
6	Πολ:	= <u>εκλήθη</u> ,[(χαμογελά)]
7	Δημ:	[είναι ένα, ένα, σύνολο <u>υποχρεώσεων</u> .] από τη <u>μια</u> και απ'την <u>άλλη</u> [πλευρά,]
8	Πολ:	[μα με] <u>συγχωρείτε</u> . Γιατί <u>παραποιείτε</u> [ΑΥΤΟ]
9	Δημ:	[εσείς]
10	Πολ:	ΠΟΥ ΛΕΩ; Σας απαντώ. Ότι <u>δεν</u> =
11	Δημ:	= <u>δεν παραποιώ</u> . [ρωτώ.]

Πριν το συγκεκριμένο απόσπασμα ο δημοσιογράφος είχε ρωτήσει τον πολιτικό τις προθέσεις του (του κόμματος του) αναφορικά με την κατάργηση των προνομίων των βουλευτών. Τέτοιου είδους ερωτήσεις (accountability questions=ερωτήσεις λογοδοσίας, δική μου μετάφραση) θεωρούνται επιθετικές μια που καλούν τον πολιτικό να δεσμευτεί σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης, κάτι το οποίο οι περισσότεροι πολιτικοί προσπαθούν να αποφύγουν (Clayman and Heritage 2002, Heritage and Clayman 2010). Στη δεύτερη και τέταρτη γραμμή ο δημοσιογράφος επαναλαμβάνει την αρχική του ερώτηση θέτοντας της σε πολύ συγκεκριμένο πλαίσιο: «θα φέρετε (ολοκληρωμένο) σχέδιο κ. πρόεδρε;», μια ακόμα επιθετική κίνηση εκ μέρους του, μια που η επανάληψη ερώτησης υπονοεί ότι αυτή δεν έχει απαντηθεί και έτσι η υπεκφυγή του ο πολιτικού εκτίθεται στον κοινό (Romaniuk 2013, Ekström and Fitzgerald 2014).

Όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, έτσι και σε αυτό ο πολιτικός στην πέμπτη και έβδομη γραμμή 'απαντά' στην ερώτηση του δημοσιογράφου εξαπολύοντας μια επίθεση στο πρόσωπο του δημοσιογράφου ως επαγγελματία. Η επίθεση αποτελείται από τρία μέρη: 1) ισχυριζόμενος ότι έχει ήδη απαντήσει στην ερώτηση «τα έχω πει αυτά» υπονοώντας ότι δεν υπάρχει λόγος επανάληψης της, 2) τον υψωμένο τόνο της φωνής ώστε να καλύψει τα λόγια του δημοσιογράφου (στην απομαγνητοφώνηση οι αγκύλες αποδίδουν το γεγονός ότι οι συνομιλητές μιλούν ταυτόχρονα), και 3) τον χαρακτηρισμό της ερώτησης ως 'ανακριτικού χαρακτήρα' με το οποίο ο πολιτικός ευθέως κατηγορεί τον δημοσιογράφο για παραβίαση της επαγγελματικής δεοντολογίας μιας που η ερώτηση του δεύτερου 'ανήκει' σε άλλο συνομιλιακό είδος (δες επίσης Patrona 2006, 2009 σχετικά με τον δικανικό χαρακτήρα των ερωτήσεων των ελλήνων δημοσιογράφων).

Όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, η επίθεση στο πρόσωπο του δημοσιογράφου επιτυγχάνει τρία πράγματα: 1) το γεγονός ότι ο πολιτικός δεν απαντά στην ερώτηση μπαίνει στο παρασκήνιο και έρχεται στο προσκήνιο η 'αντιεπαγγελματική' πρακτική του δημοσιογράφου, 2) με αυτό τον τρόπο η ερώτηση του δημοσιογράφου προβάλλεται ως μη άξια απάντησης και 3) έστω και στιγμιαία το βάρος της συνέντευξης μετατίθεται από τον πολιτικό και το περιεχόμενο των προτάσεων του στον δημοσιογράφο και την επαγγελματική του (αν)επάρκεια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την 'πρόσθεση' από τον δημοσιογράφο, όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, μιας καινούριας συνομιλιακής κίνησης στη ροή της συνέντευξης, όπου υπερασπίζεται τον ρόλο του επικαλούμενος το τι συζητά ο κόσμος και οι οπαδοί του κόμματος του πολιτικού ως την αιτιολογία της ερώτησης στην όγδοη γραμμή: «Δεν είναι ανακριτικό αυτό κύριε πρόεδρε, το, το σχέδιο των ερωτημάτων. Είναι αυτό που κουβεντιάζει ο κόσμος. Αυτά που λένε οι οπαδοί του Πασόκ».

Συμπερασματικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι Έλληνες πολιτικοί με το να αντεπιτίθενται στις επιθετικές ερωτήσεις των δημοσιογράφων αλλάζουν τους 'κανόνες του παιχνιδιού' των δημοσιογραφικών συνεντεύξεων σε πολλαπλά επίπεδα:

1. Με το να κατηγορούν τους δημοσιογράφους για αντιεπαγγελματική συμπεριφορά, οι πολιτικοί ελέγχουν, έστω και στιγμιαία τη συνέντευξη ανατρέποντας τους δεδομένους συσχετισμούς δυνάμεων.
2. Με αυτό τον τρόπο το επίκεντρο της συνέντευξης μετατίθεται από τον πολιτικό στον δημοσιογράφο.
3. Η αποφυγή απάντησης από τον πολιτικό μπαίνει στο παρασκήνιο ενώ προβάλλεται η ανεπάρκεια της ερώτησης του δημοσιογράφου. Με αυτό τον τρόπο δικαιολογείται και η μη απάντηση του πολιτικού (μία που η ερώτηση είναι 'ακατάλληλη' δεν αξίζει απάντησης).
4. Τέλος, έστω και στιγμιαία, το βάρος της συνέντευξης μετατίθεται από το τι λέγεται στο τι γίνεται.

Με άλλα λόγια το βάρος της συνέντευξης μετατίθεται από την ουσία των προγραμματικών δηλώσεων στη δημιουργία εντυπώσεων και πιο συγκεκριμένα στο ποιος από τους δυο συνεντευξιαζόμενους θα εκθέσει τον άλλο πιο αποτελεσματικά στο τηλεοπτικό κοινό.

Εκτός από την προφανή αλλαγή στους κανόνες του παιχνιδιού των τηλεοπτικών συνεντεύξεων, όπου η 'παραδοσιακή' αλληλουχία ερωτήσεων-απαντήσεων, έχει μετατραπεί σε (επιθετικές) ερωτήσεις-(επιθετικές) απαντήσεις, και έχει προστεθεί και μια ακόμη συνομιλιακή κίνηση – αυτή της αιτιολόγησης/υπεράσπισης του επαγγελματικού ρόλου του δημοσιογράφου, φαίνεται ότι έχει επέλθει και μια άλλη αλλαγή. Η μετατόπιση από τι γίνεσθαι στο φαίνεσθαι, από την ουσία των πολιτικών δηλώσεων στην εκατέρωθεν δημιουργία εντυπώσεων για το ποιος 'παίζει το παιχνίδι πιο δίκαια'.

Βιβλιογραφία

- Bull P. E. (2003) *The Microanalysis of Political Communication*, London and New York: Routledge
- Clayman, S. E. and Heritage J. (2002) *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*, Cambridge: CU
- Heritage J. Clayman S. (2010) *Talk in Action: Interactions, Identities and Institutions*, Chichester: Wiley-Blackwell
- Ekström, M. & Fitzgerald, R. (2014) Groundhog Day, *Journalism Studies* Vol.15, No 1, 82-97
- Montgomery, M. (2011) The accountability interview, politics and change in UK public service broadcasting. In M. Ekstrom, M. Patrona (eds) *Talking Politics in Broadcast Media: Cross Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*. Amsterdam: Benjamins
- Patrona M. (2006) Conversationalisation and media empowerment in Greek television discussion programmes. *Discourse and Society* Vol. 17 (1):5-27
- Patrona M. (2009) "A mess" and "rows": evaluation in prime-time TV news discourse and the shaping of public opinion. *Discourse and Communication* Vol. 3(2):173-194
- Patrona M. (2011) Neutralism revisited: when journalists set new rules in political news discourse. In M. Ekstrom, M. Patrona (eds) *Talking Politics in Broadcast Media: Cross Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*. Amsterdam: Benjamins
- Rendle-Short, J. (2007a) Neutralism and adversarial challenges in the political news interview, *Discourse and Communication* Vol. 1 (4):387-406
- Tolson A. (2012) "You will need a miracle to win this election" (J. Paxman 2005): Interviewer assertiveness in UK general elections 1983-2010, *Discourse, Context & Media* (1):45-53

* CLCR, Cardiff University, United Kingdom